

20. Free N., Menendez H., Tedeschi L. A paradigm shift for academia teaching in the era of virtual technology: The case study of developing an edugame in animal science. *Education and Information Technologies*. 2021. Vol. 27 (1), pp. 625-642. DOI: 10.1007/s10639-020-10415-w.

21. Hou H. C., Wu H. Technology for real estate education and practice: a VR technology perspective. *Property Management*. 2020. Vol. 38 (2), pp. 311-324. DOI: 10.1108/PM-08-2019-0046.

22. Alfadil M. Effectiveness of virtual reality game in foreign language vocabulary acquisition. *Computers and Education*. 2020. Vol. 153, 103893. DOI: 10.1016/j.compedu.2020.103893.

23. Hite R. Virtual Reality: Flight of Fancy or Feasible? Ways to Use Virtual Reality Technologies to Enhance Students' Science Learning. *The American Biology Teacher*. 1 February 2022. Vol. 84 (2), pp. 106-108. DOI: 10.1525/abt.2022.84.2.106.

24. Han I., Patterson T. Teacher Learning Through Technology-Enhanced Curriculum Design Using Virtual Reality. *Teachers College Record*. 2020. Vol. 122 (7), pp. 1-34. DOI: 10.1177/ 01614681 2012200706.

FTAXP 14.25.09.

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2023.80.4.006>

А.Т. Нұрсейт,^{1*} Г.Б. Бейсенбекова,¹ Ж.А. Карманова,¹ Г.Н. Манашова¹

¹Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды қ., Қазақстан

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТҰҒЫРДЫ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту контекстін интеграциялау тұрғысынан инклюзивті білім беру тұжырымдамасы қарастырылады. Авторлар инклюзивті білім берудің философиясын, принциптері мен мақсаттарын талдап, оның қазіргі қоғамдағы маңыздылығын көрсетеді. Зерттеулер мен практикалық тәжірибеге сүйене отырып, ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттерге әлеуметтік өмірге белсенді қатысу мүмкіндігін қамтамасыз ететін бейімделгіш білім беру ортасын құрудың маңыздылығы атап өтіледі. Сондай-ақ инклюзия және интеграция философиясының арасындағы айырмашылықтар талқыланады, бұл оқушылардың деректерін тиімді оқыту үшін мұғалімдердің ерекше кәсіби құзыреттілігінің қажеттілігін көрсетеді. Зерттеу мұғалімдер мен оқушылардың өзара әрекеттесуінің негізгі аспектілерін анықтайды, сонымен қатар білім беру мекемелерінде инклюзивті мәдениетті құру бойынша ұсыныстар жасайды. Мемлекеттің білім беру және әлеуметтік саясатының бір бөлігіне айналған АҚШ-та инклюзивті білім беруді енгізудің табысты тәжірибесі қарастырылуда. Авторлар Ресей, Беларусь, Украина, Қырғызстан және Өзбекстан сияқты ТМД елдеріндегі инклюзивті білім беру мысалдарын талдайды. Инклюзивті білім берудің артықшылықтары мен қиындықтарын талдай отырып, ынтымақтастық оң әлеуметтік атмосфераны құруға және оқшауланудан аулақ болуға ықпал ететін инклюзивті білім берудің негізгі қағидасы болып табылады. Инклюзивті білім беруді одан әрі дамыту және барлық оқушылар үшін қол жетімді және әділ білім беру ортасын құру үшін қорытындылар мен ұсыныстар негізделген.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, инклюзия, интеграция, мүмкіндігі шектеулі балалар, ерекше білім беруді қажет ететін балалар, білім алу құқығы.

Нурсейт А.Т.,^{1*} Бейсенбекова Г.Б.,¹ Карманова Ж.А.,¹ Манашова Г.Н.¹
¹Қарагандинский университет им. академика Е.А. Букетова
г. Караганда, Казахстан

ПРИМЕНЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

В статье рассматривается концепция инклюзивного образования в разрезе интеграции контекста обучения детей с особыми образовательными потребностями. Авторы анализируют философию, принципы и цели инклюзивного образования, обозначая его важность в современном обществе. Основываясь на исследованиях и практическом опыте, подчеркивается важность создания адап-

тивной образовательной среды, обеспечивающей учащимся с особыми образовательными потребностями возможности активного участия в социальной жизни. Также обсуждаются различия между философией инклюзии и интеграции, подчеркивая необходимость особой профессиональной компетентности педагогов для эффективного обучения данных учащихся. Исследование выделяет ключевые аспекты взаимодействия педагогов и учащихся, а также выдвигает предложения по созданию инклюзивной культуры в образовательных учреждениях. Рассматривается успешный опыт внедрения инклюзивного образования в США, которое стало частью образовательной и социальной политики государства. Авторы анализируют примеры инклюзивного образования в странах СНГ, таких как Россия, Беларусь, Украина, Кыргызстан и Узбекистан. Анализируя преимущества и вызовы инклюзивного образования, подчеркивается, что сотрудничество является ключевым принципом инклюзивного образования, способствующим созданию позитивной социальной атмосферы и избеганию изоляции. Обоснованы выводы и рекомендации для дальнейшего развития инклюзивного образования и создания более доступной и справедливой образовательной среды для всех учащихся.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзия, интеграция, дети с ограниченными возможностями, дети с особыми образовательными потребностями, право на образование.

Nurseit A.,^{1} Beisenbekova G.,¹ Karmanova Zh.¹ Manashova G.¹
¹Karaganda University named after Academician E.A. Buketov
Karaganda, Kazakhstan*

APPLICATION OF THE SOCIO-PEDAGOGICAL APPROACH IN INCLUSIVE EDUCATION

Abstract

The article discusses the concept of inclusive education in the context of integrating the context of teaching children with special educational needs. The authors analyze the philosophy, principles and goals of inclusive education, indicating its importance in modern society. Based on research and practical experience, the importance of creating an adaptive educational environment that provides students with special educational needs with opportunities for active participation in social life is emphasized. The differences between the philosophy of inclusion and integration are also discussed, emphasizing the need for special professional competence of teachers for effective teaching of these students. The study highlights the key aspects of interaction between teachers and students, and also puts forward proposals for creating an inclusive culture in educational institutions. The successful experience of the introduction of inclusive education in the USA, which has become part of the educational and social policy of the state, is considered. The authors analyze examples of inclusive education in the CIS countries, such as Russia, Belarus, Ukraine, Kyrgyzstan and Uzbekistan. Analyzing the advantages and challenges of inclusive education, it is emphasized that cooperation is a key principle of inclusive education, contributing to the creation of a positive social atmosphere and avoiding isolation. The conclusions and recommendations for the further development of inclusive education and the creation of accessible and fair educational environment for all students are substantiated.

Keywords: inclusive education, inclusion, integration, children with disabilities, children with special educational needs, the right to education.

Негізгі ережелер. Инклюзивті практика білім алуға барлық балалардың бірдей қолы жетуі тиіс деген идеяны іске асырады. Бұл жерде балалардың жеке басының ерекшеліктері, оқудағы жетістіктері, ана тілі, мәдениеті, психикалық және дене мүмкіншіліктері білім алу жолында кедергі болмауы керек екендігі басты мәселе болып табылады. Инклюзивті білім беру саласындағы тәжірибе мен зерттеулерді жинақтап талдау, қоғамның мүгедек балаларды қалыпты дамып жатқан қатарластарымен бірге оқытуға деген оң көзқарасын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Инклюзивті білім беру үдерісінің әлеуметтік-педагогикалық ресурстары әр оқушының бойында мынадай маңызды қасиеттердің қалыптасуына тірек болады:

- ынтымақтастықта жұмыс жасауға қабілетті болуы;
- білім беру үдерісіне және сабақтан тыс іс-шараларға белсенді қатысуы;
- жетекшілік етуге және жетекшіге еруге ынталы болуы;
- сыртқы келбетінің қанағаттанарлық болуы;

– қолайлы әлеуметтік мәртебеге ие болуы.

Мектептерде бірыңғай білім беру кеңістігін құру үшін әлеуметтік-педагогикалық ресурстар пайдаланылады. Мектепте дамуында ерекшелігі бар балалардың әлеуетін ашуға басты назар аударылуы тиіс. Мұндай бағыт жанжақты дамуға ұмтылған үйлесімді тұлғаны қалыптастыру мақсатында оның әлі де ашылмай, жасырын қалған ішкі қабілеттерін ашу үшін жеке тұлғаның болмысын белсенділікке негіздеп қайта құруға арналады. Мақаланың мақсаты ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың инклюзивті оқытудың әлеуметтік және педагогикалық маңызын көрсету және мәнін ашу болып табылады. Мақала жазу барысында БҰҰ-ның балалар құқықтары, мүгедектер құқықтары саласындағы Конвенциясы, Бала құқықтары декларациясы; Бала құқықтары туралы Конвенция, Саламанка декларациясы негізге алынды.

Кіріспе. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін ілгерілету бойынша көптеген оң реформалармен қатар, жаңа тың жобалар басталды, солардың бірі инклюзивті білім беру мәселесі. Егер де оның тарихына зер салсақ ол ХХ ғасырдың соңына қарай білім алуға барлығының құқығы тең болуы тиіс деген тұжырымдама пайда болды. Инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін тиісті заңнамалық база қажет болды яғни, БҰҰ-ның интеллектуалдық және ақыл-ой кемістігі бар адамдардың құқықтары туралы декларациясы, балалардың өмір сүруі, қорғалуы және дамуы туралы жалпыға бірдей декларациясы, БҰҰ-ның бала құқықтары туралы конвенциясы, мүгедектер үшін тең мүмкіндіктер декларациясы, 1994 жылы маусымда Саламанкада ЮНЕСКО-ның қолдауымен арнайы білім беру саласындағы принциптер, саясат және іс-әрекеттер туралы декларациясы қабылданды. Бұл декларация барлық елдердің үкіметтеріне ерекше қажеттіліктері бар балаларды «біріктіре оқыту» басымдыққа қоюды міндеттейді [1]. Инклюзияны әрбір баланың айырмашылықтары мен ерекшеліктерін қолдайтын және құптайтын реформа ретінде Саламанка декларациясы бекітілді. Аталған тұжырымдамалық ережелер инклюзивті мектептің ережелерін, білімге, дағдыларға және ақпаратқа қолжетімділікті қамтамасыз етеді, оқу процесінің даралануын сақтайды, пайдалануды көздейді. Дегенмен де инклюзивті білім беру мүмкіндігі шектеулі балалар мен жасөспірімдердің әдеттегі мектептің білім беру процесіне белсенді қосылуы мен қатысуын ғана емес, сонымен бірге барлық балалардың білім алу қажеттіліктерін қамтамасыз ететін жүйе ретінде жаппай білім беру процесін қайта құруды қарастырады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар ерекше көзқарас пен қолдауды ғана емес, сонымен қатар өз қабілеттерін дамытуды және мектепте жетістікке жетуге ықпал ету керек [2].

Инклюзивті білім беруде әлеуметтік-педагогикалық тәсілді қолдану көптеген зерттеушілердің назарын аударатын тақырып болып табылады. Бұл саладағы негізгі авторлардың бірі – А.С.Васильев, оның жұмысы білім берудегі инклюзияның әлеуметтік аспектілерінің маңыздылығын көрсетеді. Бұл саладағы тағы бір маңызды зерттеуші- Дж.А.Форрингтон, оның зерттеулері инклюзивті білім беру контекстінде әртүрлі ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту және тәрбиелеу әдістеріне бағытталған Л.Харкеттың жұмысын да атап өткен жөн. Инклюзивті ортада мұғалімдер, ата-аналар және оқушылар арасындағы өзара әрекеттесуді қалыптастырудың маңыздылығына Вайд Д.назар аударатын

Зерттеулер Дж.Майерс және Д.Розенберг барлық оқушылар үшін толерантты және достық орта құруға бағытталған әлеуметтік-мәдени инклюзия мен педагогикалық стратегиялардың аспектілерін ашады. Инклюзивті білім берудегі әлеуметтік-педагогикалық тәсілге теориялық көзқарас осы тәсілдің тұжырымдамалық нәтижелерін Парсонс пен М.Дэвис еңбектерінде келтірілген. Д.Булкингем мен К.Патрик зерттеулері мүгедек балаларды оқыту және инклюзивті контексте жеке білім беру жоспарларын әзірлеу мәселелеріне жарық түсіреді. Осылайша, әдебиеттерге шолу инклюзивті білім берудегі әлеуметтік-педагогикалық тәсіл көп қырлы және көп қырлы аспект екенін көрсетеді, оны зерттеуді осы саладағы көптеген көрнекті ғалымдар мен мамандар қолдайды.

Материалдар және әдістер. Тақырыпты зерттеудің теориялық және практикалық негізінде авторлар инклюзивті білім беруді анықтау үшін АҚШ және Еуропадағы инклюзивті білім беру жүйесіне және ТМД елдеріндегі инклюзивті білім берудің әлеуметтік негіздері мен Қазақстандағы инклюзивті білім беру жүйесіне жүргізілген іргелі зерттеулердің тұжырымдары басшылыққа алынды. Зерттеу мәселесі бойынша ғылыми дерек көздерін талдау, салыстыру, нақтылау сияқты жалпы ғылыми зерттеу әдістері қолданылды.

Нәтижелер және талқылау. Ерекше қажеттілігі бар балаларды оқытуға арналған әртүрлі дереккөздердегі «инклюзивті білім беру» термині педагогикалық процесті ұйымдастырудың әртүрлі ұстанымдарынан түсіндіріледі: инклюзивті немесе енгізілген білім беру – жалпы білім беретін

ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту процесін сипаттау үшін қолданылатын термин. Әлем бойынша көптеген мектептерде инклюзия көбінесе мүгедек балаларды жалпы білім беретін мектептерде олардың дені сау құрдастарымен бірге оқыту ретінде қарастырылады. Инклюзивті мектептің негізгі мақсаты - барлық білім алушыларына барынша толыққанды әлеуметтік өмірге, ортада, жергілікті қоғамдастықта белсенді қатысуға мүмкіндік беру, сол арқылы қоғамның мүшесі ретінде бір-біріне барынша толық өзара іс-қимыл мен қамқорлықты қамтамасыз ету.

Басқаша айтқанда, инклюзивті білім беру (лат. Include — қорытындылаймын, қосамын) – ерекше білім беруді қажет ететін балаларды сау құрдастарымен бірлесіп оқыту бар [3]: Бұл топқа тек мүгедек балалар ғана емес, оралмандар, әлеуметтік жағдайы нашар балаларды жатқызуға болады. Инклюзивті білім беру барлық балалардың физикалық, психикалық, интеллектуалдық және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан, жалпы білім беру жүйесіне енгізілгеніне негізделген – олар өздерінің ерекше білім беру қажеттіліктері ескерілетін және қажетті арнайы қолдау көрсетілетін жалпы білім беретін мектепте тұрғылықты жерінде құрдастарымен бірге оқып тәрбиеленеді, мұнда балалардың әртүрлілігі жағымды және жеке ерекшеліктерді мәселе ретінде емес, таным процесін байыту мүмкіндігі ретінде қабылдайды.

Осылайша, инклюзивті білім беру қазіргі қоғамда демократияның дамуына байланысты жалпы білім беруді жүзеге асырудың заңды кезеңі ретінде, мүмкіндігі шектеулі балалар қарапайым балалармен бірге жаппай мектепте оқитын арнайы білімге балама ретінде қарастырылады.

Инклюзивті білім беруді жалпы білім беру мекемесінің кеңістігінде қарапайым балалармен және мүмкіндігі шектеулі балалармен педагогтердің арнайы ұйымдастырылған өзара әрекеті ретінде анықталады. Мұндай өзара іс-қимыл ұйымдастырушылық (нормативтік-құқықтық базаны, кешенді диагностиканы, денсаулық мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін мектепке кезең - кезеңімен қосуды) және оқытудың педагогикалық жағдайларын (бейімді білім беру ортасын құру, оқыту процесінде психологиялық-медициналық-педагогикалық сүйемелдеу, балаларда, педагогтерде, ата-аналарда инклюзивті мәдениетті қалыптастыру) пайдалануды көздейді. "Интеграция" және "инклюзия" ұғымдарының айқын ұқсастығына қарамастан, олардың арасында бірқатар түбегейлі айырмашылықтар бар [4]:

1. Инклюзивті білім берудің философиясы – мүмкіндігі шектеулі балаға тең құқықтар мен білім алу мүмкіндіктерін беретін біртұтас қоғамдастыққа қосылу. Оқушы балалар арасындағы айырмашылықтар жеңу керек кедергілерге емес, педагогикалық процеске ықпал ететін ресурстарға айналады. Білім берудің интегративті философиясы – мүмкіндігі шектеулі бала – бұл проблема, оны арнайы жасалған жағдайда емдеу және оқыту керек.

2. Инклюзия түсінігі барлық балалар үшін білімнің қолжетімділігін және барлық балалардың ерекше білім беру қажеттіліктеріне бейімделу тұрғысынан жалпы білім беруді дамытуды білдіреді. Интегративті оқытудың тиімділігі мүмкіндігі шектеулі балалардың психофизикалық даму деңгейі жасына сәйкес келетіндігін қарастырады.

3. Инклюзивті білім беруде оқыту процесі (қоршаған орта, жағдайлар, құралдар) міндетті түрде жеке оқыту бағдарламасын қамтамасыз ете отырып, бала мен білім беру қажеттіліктеріне сәйкестендіріледі.

4. Инклюзивті білім беру тек ересектерге ғана емес, балалардың бірлескен іс-әрекетіне, өзара білім алуға, көмекке, қолдауға арналған ресурсты болжайды, бұл дені сау бала мен мүмкіндігі шектеулі балаға бірдей қажет. Интеграциялық оқыту балаға мамандардың (психологтар, дефектологтар, логопедтер, дәрігерлер) көмегіне көбірек бағытталады, алайда балалардың бірлескен іс-әрекеті интеграциялық оқытуда маңызды болып табылмайды.

5. Инклюзивті білім беру мұғалімнен оқу орнында дені сау балалармен ғана емес, ерекше білім беруді қажет ететін балаларды тиімді оқытуға мүмкіндік беретін арнайы кәсіби құзыреттілік пен ұстанымды қажет етеді. Интегративті білім беруде ерекше білім беру қажеттіліктерін оқушы балалар сыныптан тыс арнайы сабақтарда жетілдіреді. Оқытушыда арнайы әдістер мен құрал-жабдықтар болмаған соң, жеке позицияны ұстанып сабақ жүргізеді.

«Инклюзивті білім беру» ұғымы «бейімделген оқыту жүйесі» ұғымымен байланысты – бұл әрбір оқушы баланың табиғи бейімділігіне және қабілітіне сәйкес интеллектуалдық деңгейге жетуге көмектесетін білім беру жүйесі. Бұл жағдайда бейімделу жеке тұлға мен қоршаған ортаның өзара әрекеттесуінің белсенді процесі ретінде түсіндіріледі бар [5]: Мұндай оқыту кезінде оқу материалдары тыңдаушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып құрастырылады, оның ішінде

психологиялық ерекшеліктері, қабылдау жылдамдығы, бастапқы білім деңгейі, сонымен қатар оқытудың жеке мақсаттары мен міндеттері ескеріледі.

Бейімделу жүйесін жүзеге асыру барысында тыңдаушы келесі мүмкіндіктерге ие болады: оның біліміне негізделген жеке оқу материалы, мәселелерді шешуге оқытуда интерактивті қолдау, жеке сценарий бойынша білім сапасын бағалау, жеке статистикалық деректер, үлгерім дәрежесі, жетістіктерді жылдам бағалауға мүмкіндік беретін ұсыныстар жүйесі. Осының барлығы инклюзивті білім беру мен бейімделген оқыту жүйесін жақындастырады. Алайда, бұл жүйелердің айырмашылығы: бейімделген білім беру жүйесінде мектеп дағдыларын қалыптастыруда проблемалары бар балалар туралы айтылады, ал инклюзивті білім беру мүмкіндігі шектеулі балаларға қатысты.

Инклюзивті білім беру тұжырымдамасының негізі жынысына, жасына, ұлтына, қабілетіне, дамуында кемістіктердің болуы немесе болмауына қарамастан барлық балалар мен ересектерге мүмкіндік беретін жаңа, ашық қоғамды қалыптастыру болып табылады.

Нақтырақ келген де инклюзивті білім беру – ерекше педагогикалық жүйе, ынтымақтастықта оқыту және жеке оқыту бағдарламасы. Оқыту үдерісіндегі ынтымақтастық инклюзивті білім беруді құрудың негізгі қағидасы болып табылады, онда мектеп қауымдастығының әрбір мүшесі ортақ істің табысты болуы үшін белгілі бір жауапкершілікті көтереді. Ұнтымақтастық сыныпта және мектепте жағымды әлеуметтік атмосфераны қалыптастырады, оқшаулануды, бөлектеуді болдырмайды.

Инклюзивті білім беруді енгізген алғашқы елдердің бірі АҚШ болды, оның ғалымдары мүгедек балалар санатына жатқызылған мектеп оқушыларын біріктірілген оқуда тиімділігін растайды. АҚШ-тың инклюзивті білім беру жүйесінің жұмысы келесідей тұрғыдан құрылған: ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыны мектепке қабылдау кезінде психологиялық-педагогикалық кеңес өткізіледі, оған баланың ата-анасы немесе қамқоршылары, мұғалім, психолог, әлеуметтік қызметкер, кейде оқушының өзі қатысады. Бұл отырыста оқу жылындағы мақсат-міндеттер және оларға қол жеткізу әдістері айқындалады. Ғалымдар дені сау құрбыларымен сабақта көбірек уақыт өткізетін оқушы балалар сынақтарда жақсы нәтиже көрсететінін анықтады [6].

Ал, Еуропадағы инклюзивті білім берудің теориялық және әдістемелік негіздері көптеген ғалымдардың еңбектерінде қарастырылды. Авторлар инклюзивті білім берудің маңыздылығын мойындайды, оның тиімді үлгілерін әзірледі. Бір қатар ғалымдар инклюзивті білім беру кез келген мемлекеттің білім беру саясатының және әлеуметтік саясатының бір бөлігі деді. Сонымен бірге бүгінгі таңда мүмкіндігі шектеулі адамдарды еуропалық оқу орындарында оқыту тәжірибесі мүмкіндігі шектеулі білім алушылар үшін білім беруді ұйымдастырудан бастап және ілеспе субъектілердің әлеуметтік өзара әрекеттесу моделін анықтау үшін инклюзивті ортаны қамтамасыз ету кен ауқымды мәселе болып отыр.

ТМД елдерінде инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік және құқықтық контекстегі өзгерістері жеткілікті түрде егжей-тегжейлі зерттелді. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды интеграциялау ұзақ уақыт бойы тұрақты және табысты тәжірибеге айналған елдердің білім беру саясатында орын алды. Ең алдымен, инклюзивті білім беру демократиялық реформаларды жүзеге асыру және кемсітушілікпен күресу, қоғамдық моральдың жаңа нормаларын қалыптастыру және адамдар арасындағы айырмашылықтарды құрметтеу контекстінде қарастырылады. Ресейде инклюзивті білім беруге көшу БҰҰ-ның балалар құқықтары, мүгедектер құқықтары саласындағы Конвенциясын ратификациялауымен алдын-ала анықталған: Бала құқықтары декларациясы (1959); Ақыл-есі кем адамдардың құқықтары туралы декларация (1971); Мүгедектердің құқықтары туралы декларация (1975); Бала құқықтары туралы Конвенция (1975). Ресейде өркениетті білімі бар өркениетті елге айналуы үшін арнайы білім беру немесе мүгедектерге білім беру туралы заң қабылдап қана қоймай, осы мәселе бойынша қолайлы қоғамдық пікірге ие болу керек, сонымен қатар мүгедектердің құқықтарын жүзеге асыру үшін институционалды жағдайды жүзеге асырылған [7]. Беларусь және Украина мемлекеттерінде білім беру жүйесінде интеграцияланған оқыту моделі құрылған. Осы елдердің ғалымдарының айтуынша, бұл мүмкіндігі шектеулі баланың балабақшада немесе мектепте өз құрдастарымен бірге білім алу мүмкіндігі болмаған кездегі оқшауланған білім берудің бұрыннан бар үлгісімен салыстырғанда маңызды жетістік деп санайды. Алайда мектептердегі біріктірілген сыныптар мен топтардың дамуы мен кенеюімен анық болған мәселе ол, ерекше қажеттіліктері бар балаға қарапайым мектептің немесе балабақшаның есігін айқара ашып, оны құрдастарымен бірге қарапайым сыныпқа орналастыру жеткіліксіз болып саналады. Сондықтан инклюзивті білім беру интеграцияланған білім беру жүйесінің логикалық жалғасы бола отырып, білім беру процесін ұйымдастырудың және әрбір баламен өзара әрекеттесудің жаңа, неғұрлым жетілген

және икемді тәсілдерін ұсынады. Қырғызстан және Өзбекстанда инклюзивті білім берудің негізгі идеясы - заңнамалар, адам құқықтары жөніндегі негізгі халықаралық құжаттарға-БҰҰ-ның бала құқықтары туралы конвенциясына және үлгілік қағидаларға сәйкес тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету мақсатында денсаулық мүмкіндігі шектеулі адамдарға білім беру болып табылады [8]. БҰҰ Бас Ассамблеясы қабылдаған мүгедектердің құқықтары елдің барлық балалары үшін білім алуға тең құқықтар қағидатын көздейді. Балалардың білім алуға құқықтарының кепілдіктері бұл елдердің Конституциясы мен негізгі заңдарында бекітілген. Сонымен қатар, балалардың дамуындағы ауытқуларды ерте диагностикалауды және дененің компенсаторлық функциялары есебінен осы ауытқуларды ерте түзетуді мақсат етеді. Білім беру жүйесі, өз кезегінде, балалардың осы санатын білім беру ұйымдарындағы білім беру процесіне қамтуы керек.

Ал, Қазақстанда инклюзивті білім беру тек 2011 жылы енгізіле бастады. Бүгінде қазақстандық қоғамда инклюзивті білім беру идеясы қарқынды дамып келеді, бірақ бұл процесті толыққанды реттейтін нормативтік құжаттар қабылданбаған. Білім туралы Заңға сәйкес, денсаулығына байланысты білім алуда тұрақты немесе уақытша қиындықтары бар бала ерекше білім беру қажеттіліктері бар адам болып табылады. Демек ол, инклюзивті білім беруді мүмкіндігі шектеулі балалардың білімі ретінде түсіндіруге әкелді. Бұндай балалар ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар санатына жатады. Қазақстанда инклюзивті білім беруді ұйымдастыру процесі нормативтік құқықтық актілердің көмегімен жүзеге асырылатын ұлттық құқықтық актілерге сәйкес жүзеге асырылады.

Осылайша, инклюзивті білім беру Саламанка декларациясын қабылдағаннан кейін, барлық балалар мен жастардың айырмашылықтарына, жеке және әлеуметтік қиындықтарына қарамастан бірыңғай білім беру жүйесіне қосылуын жариялаған жаһандық қозғалыс болып табылады. Содан бері халықаралық декларацияға қосылған барлық елдердің мақсаты барлық балалардың білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыратын білім беру модельдерді әзірлеу болды. Қазақстанда бұл декларация инклюзивті білім берудің нормативтік базасын әзірлеуде әдістемелік негіз ретінде қолданылады. Қазақстандық ғалымдардың пікірімен санасақ онда, Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді енгізу шетелдік тәжірибені негізге ала отырып, жаһандану жағдайында инклюзивті білім беруді енгізу және оқытудың жаңа технологияларын цифрландыру кезінде білім беру жүйесін бірқатар түзету қажет етеді [9]. Қазақстанның тәжірибесінде инклюзивті білім беруді ұйымдастыру кезінде бірқатар мәселелер бар: оқытушылардың жетіспеуі, инклюзивті сыныптарда оқытуды қалай жүргізу керектігі туралы оқытушылардың аз хабардар болуы, оқу-техникалық жабдықтардың және белсенді оқыту туралы мектеп мұғалімдерінің төмен деңгейі және басқа да психикалық және эмоционалды атмосфераға бейімделу элементтерінің жеткіліксіз деңгейі.

Қорытынды. Қорыта келгенде, инклюзивті білім беру мәселесі әрқашанда өзінің әлеуметтік және педагогикалық маңыздылығын жоғалтпайды. Қазіргі заманның талабына сәйкес, ерекше білім беруді қажет ететін балалардың қоғамның бір мүшесі ретінде қалыптасуына инклюзивті білім беруді үздіксіз дамыту қажеттілігі туындайды. Білім беру қоғамдық құбылыстардың аясындағы, ғылым мен техниканың жетілу үдерісіне негізделген сала болып табылады. Қазіргі таңда бұл саланың дамуын, болашағын бағдарлау инклюзивтік білім берудегі ұлттық тәсілдемені белсендіру әрекетімен байланысты екенін көрсетіп отыр. Сондай-ақ Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік саясаттың негізгі принциптерінің бірі ретінде «сапалы білім алуға барлығының құқықтарының теңдігі, әр адамның интеллектуалды дамуын, психофизиологиялық және жеке-дара ерекшеліктерін ескере отырып, халықтың барлық деңгейі үшін білімге қолжетімділігі» нақтыланған. «Қолжетімділік» мүмкіндігін қалыптастыру үшін түбегейлі жаңаша ойлауға негізделген іргелі реформалар кезеңіне қадам басқан шақта инклюзивті білім беру жүйесін дамытып, жетілдіруде жүйелі дайындықты және де интеграциялық педагогиканың арнайы педагогикамен байланыстығын ескеруге тиіспіз.

Мектептерді инклюзиямен біріктіру кемсітушілікпен күресудің, мектеп қауымдастығында жақсы қарым-қатынас орнатудың, барлығына қолайлы қоғам құрудың және инклюзивті білім берудің ең тиімді жолы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Феталиева Л.П. Социальные и правовые аспекты инклюзивного образования / Л.П.Феталиева, П.Ш.Гутинова, А.М. Гутинова // Образование и право. – 2020. – № 5. – С. 160-164.
2. Косикова Л.В. Инклюзивное образование: отношение родителей и педагогов к инклюзивному образованию / Л.В.Косикова // Психология образования. – 2009. – № 7/1. – С. 69-73.

3. *Inclusive education. Understanding Article 24 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. September 2017.* – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/>.

4. Ковальчук М.А. Условия эффективности инклюзивного образования / М.А. Ковальчук, П.Н.Якушин // Педагогика. – 2019. №1. – С.304 -311.

5. Мухамадиярова Г.Ф. Инклюзивное образование: содержание и практика / Г.Ф.Мухамадиярова, С.Г.Усманова // Мир науки, культуры, образования. – 2015. – № 1(50). – С. 45–47.

6. Haug. P. *Understanding inclusive education: ideals and reality* / P.Haug // *Scandinavian journal of disability research.*–2017. – № 3.–P. 206–217.

7. Волкова Н.С. Конвенция ООН о правах инвалидов и развитие инклюзивного образования в Российской Федерации / Н.С.Волкова, Е.В. Пуляева // Журнал российского права. – 2017. – №9. – С. 55–66.

8. Аккожаева А.К. Инклюзивное образование в Кыргызстане / А.К. Аккожаева // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2020. – №2-1 (41). – С. 58-61.

9. Бугубаева Р.О. Сравнительный анализ процесса организации инклюзивного образования в зарубежных странах и его применение в условиях Казахстана / Р.О.Бугубаева, М.Б. Турлубекова // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2021. – № 1. – С. 109–115.

References:

1. Fetaliyeva L.P., Gitinova P.Sh., & Gitinova A.M. *Sotsialnye i pravovye aspekty inkluzivnogo obrazovaniia [Social and legal aspects of inclusive education]. Obrazovanie i pravo – Education and law, 5, 2020. 160-164 [in Russian].*

2. Kosikova L.V. *Inkluzivnoe obrazovanie: otnoshenie roditel'ej i pedagogov k inkluzivnomu obrazovaniju. [Inclusive education: the attitude of parents and teachers to inclusive education] Psihologija obrazovaniya – Psychology of education, 2009. 7, 59-63 [in Russian].*

3. *Inclusive education 2017. Understanding Article 24 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities.* Retrieved from <https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/>.

4. Kovalchuk M.A., & Jakushin P.N. *Usloviia effektivnosti inkluzivnogo obrazovaniia [Conditions for the effectiveness of inclusive education]. Pedagogika – Pedagogy 2019.1, 304-311 [in Russian].*

5. Muhamadiyarova G.F., & Usmanova S.G. *Inkluzivnoe obrazovanie: sodержanie i praktika [Inclusive education: content and practice]. Mir nauki, kultury, obrazovaniia - The world of science, culture, education, 1(50), 2015. 45-47 [in Russian].*

6. Haug P. *Understanding inclusive education: ideals and reality. Scandinavian journal of disability research, 2017,3, 206-217.*

7. Volkova N.S., & Puljaeva E.V. *Konvencija OON o pravah invalidov i razvitie inkluzivnogo obrazovaniya v Rossijskoj Federacii [The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Development of Inclusive Education in the Russian Federation]. Zhurnal rossijskogo prava - Journal of Russian Law, 9,2017. 55-66 [in Russian].*

8. Akkozhaeva A.K. *Inkluzivnoe obrazovanie v Kyrgyzstane [Inclusive education in Kyrgyzstan]. Mezhdunarodnyj zhurnal gumanitarnyh i estestvennyh nauk - International Journal of Humanities and Natural Sciences, 2-1 (41),2020., 58-61 [in Russian].*

9. Bugubaeva R.O., & Turlubekova M.B. *Sravnitelnyi analiz protsessa organizatsii inkluzivnogo obrazovaniia v zarubezhnykh stranakh i ego primenenie v usloviakh Kazakhstana [Comparative analysis of the process of organizing inclusive education in foreign countries and its application in Kazakhstan]. Mezhdunarodnyi zhurnal gumanitarnykh i estestvennykh nauk - International Journal of Humanities and Natural Sciences, 1,2021 109-115[in Russian].*